

ФІЗИЧНИЙ РОЗВИТОК ШКОЛЯРІВ
З ПОРУШЕННЯМ СЛУХУ ТА
ПЕРСПЕКТИВИ ЙОГО КОРЕКЦІЇ
ЗАСОБАМИ СПОРТИВНИХ ІГОР

Толошна Світлана

Комунальний заклад вищої освіти «Дніпровська академія
неперервної освіти» Дніпропетровської обласної ради

DOI: 10.32540/2071-1476-2022-3-144

Annotation

Introduction. On the basis of the analysis, synthesis and generalization of scientific and methodical literature, the peculiarities of physical development, physical health and motor activity of children with hearing impairments of different ages have been summarized and analyzed. The technologies, programs and methods that contribute to the correction of physical development, violations of coordination abilities, balance, strengthening of trunk and limb muscles, development of motor functions and intelligence of school-aged children with reduced hearing in the process of physical education are substantiated. Means of physical rehabilitation of children with hearing impairment are highlighted.

The aim of the study is to generalize the modern experience regarding the scientific justification and prospects for the practical use of sports games as means of adaptive physical education for the correction of physical development and physical fitness of schoolchildren with hearing impairments.

Research methods. Analysis and generalization of scientific and methodological literature and documentary sources.

Results. According to the literature, indicators of physical development of students with hearing impairment have significantly different differences compared to students of normative development. This is primarily manifested in indicators of physical development and indicators of physical qualities. Physical education for such children should be considered as one of the main means of improving not only motor functions, but also intellectual fitness and level of social adaptation. Thus, among the most important tasks of social rehabilitation of hearing-impaired children is the acquisition of equal rights to education, work and overcoming the consequences of hearing loss. Physical education and strength sports contribute not only to the physical development of children and adolescents, but also have a positive effect on the formation of moral and willpower qualities - courage, self-confidence.

Conclusions. Children with disabilities hearing are characterized by: retardation in the development of motor abilities, speech disorders, slowness and decrease in perception, thinking, attention, memory, imagination and all cognitive activity in general. At the same time, there is a tendency to find effective ways to overcome them.

Key words: physical rehabilitation, physical education, motor development of children with hearing impairment, correction of disorders.

Анотація

Вступ. На основі аналізу науково-методичної літератури узагальнено та проаналізовано особливості фізичного розвитку, фізичного здоров'я і рухової активності і дітей з порушеннями слуху різного віку. Проаналізовано технології, програми та методики, які сприяють корекції фізичного розвитку, порушень координаційних здібностей, рівноваги, зміцнення м'язів тулуба й кінцівок, розвитку рухових функцій дітей шкільного віку зі знизеним слухом в процесі фізичного виховання.

Мета роботи – узагальнити сучасний досвід щодо наукового обґрунтування і перспективи практичного використання спортивних ігор у якості засобів адаптивного фізичного виховання для корекції фізичного розвитку і фізичної підготовленості школярів з порушенням слуху.

Методи дослідження. Аналіз та узагальнення науково-методичної літератури та документальних джерел.

Результати. За даними літератури показники фізичного розвитку та фізичних якостей школярів з порушенням слуху мають істотно різні відмінності в порівнянні зі здоровими школярами

Фізичне виховання для таких дітей повинно розглядатись як один з основних засобів покращення не тільки фізичного розвитку, рухових функцій, але й інтелектуальної підготовленості та рівня соціальної адаптації.

Заняття фізичною культурою та посильними видами спорту сприяють не тільки фізичному розвитку дітей та підлітків, але й позитивно впливають на формування морально-вольових якостей – сміливості, впевненості у своїх силах.

Висновки. Для дітей з порушенням слуху характерні: відставання в показниках фізичного розвитку рухових та здібностей. Водночас існує тенденція до пошуків ефективних шляхів їх подолання.

Ключові слова: адаптивне фізичне виховання, фізичний розвиток, діти з порушенням слуху, корекція порушень.

Вступ. На сучасному етапі реформування освіти відбувається перехід системи спеціальної освіти до нових етапів розвитку, цим і обумовлюється ставлення суспільства й держави до осіб з особливими потребами та їхніх прав.

Процеси гуманізації суспільного життя, які нині відбуваються, потребують створення належних умов для соціальної адаптації та інтеграції мільйонів осіб з особливими освітніми потребами.

Варто також зазначити, що всі принципи положення, які покладено в основу організації навчання в школах України, зберігають свою силу й стосовно спеціальних шкіл. Проте особливості контингенту, що навчається в кожному типі спеціалізованих шкіл, зумовлюють свою специфіку в організаційних формах і постановку навчальної роботи [16, 19].

Ідеї гуманізації освіти знайшли своє відображення у створенні умов для розкриття потенціалу кожної дитини. Створення необхідних педагогічних умов передбачає розробку та впровадження в освітній процес технологій, застосування яких сприяло б збереженню й зміцненню здоров'я, розвитку, розкриттю творчих здібностей учнів і покращенню їхньої соціальної інтеграції та формуванню фізичних

якостей, [12].

На сьогодні демократизація суспільства, яка відбувається нині в Україні, зумовлює необхідність суттєвих змін в освітньому процесі, в тому числі, й у проблемах спеціальної освіти. Свідченням таких змін є чимало документів, які регламентують освітню діяльність: Державна національна програма «Освіта» (Україна ХХІ століття), Національна доктрина розвитку освіти України у ХХІ столітті, Урядова програма «Діти України», закони України: «Про виховання дітей та молоді», «Про освіту», «Про охорону дитинства» тощо. Саме в цих документах зазначається про необхідність удосконалення системи освіти дітей з особливими освітніми потребами із метою забезпечення їх соціальної адаптації до повноцінної життєдіяльності в умовах сучасного суспільства. Розв'язанням саме цієї проблеми займалися чимало фахівців у галузі корекційної педагогіки та психології, а також адаптивного фізичного виховання (І. М. Ляхова, 2005; Н. Г. Байкіна, 1996, 2012; Л. В. Шапкина, 2007).

Показники фізичного стану осіб з інвалідністю є важливим індикатором, який характеризує стан здоров'я нації та певною мірою відображає рівень розвитку самої держави (D. Auxter, 1985;

І.О. Когут, 2016; В. Кашуба, О. Маслова, Т. Ричок, 2017; А.С. Оріховська, 2018; С.П. Савлюк, 2018) [4].

Проте, чимало проблем потребують більш поглибленого вивчення, зокрема щодо розробки та використання різноманітних систем фізичного виховання дітей шкільного віку з порушенням слуху, спрямованих на соціалізацію їх до умов сучасного суспільства та вдосконалення їхньої рухової сфери.

В даний час адаптивне фізичне виховання дітей з порушеннями слуху знаходиться в стадії формування нових напрямків, розробки нових педагогічних технологій, що враховують особливості психофізичного розвитку, можливості і потреби дитини з особливими освітніми потребами. Однак в доступній науково-методичній літературі питання про особливості фізичного стану даного контингенту вивчено фрагментарно і недостатньо глибоко. При цьому системи засобів, що використовуються для корекції і компенсації порушень, повинні спиратись на особливості функціонування організму дітей.

Мета роботи – узагальнити сучасний досвід щодо наукового обґрунтування і перспективи практичного використання спортивних ігор у якості засобів адап-

тивного фізичного виховання для корекції фізичного розвитку і фізичної підготовленості школярів з порушенням слуху.

Методи дослідження – аналіз та узагальнення науково-методичної літератури та документальних джерел.

Результати та дискусія. Здоров'я людини – це складний феномен, який може розглядатися у соціальному, біологічному і медичному аспектах. Виховання дитини з особливими освітніми потребами є особливо актуальним питанням на тлі сучасних економічних перетворень, поглиблення екологічних проблем, морально-етичної дестабілізації суспільства, кризових тенденцій інституту сім'ї і погіршення показників здоров'я дітей. На жаль, в Україні щорічно збільшується кількість дітей з порушеннями розвитку сенсорних систем, значну частину з яких складають діти з порушенням слуху (І.М. Ляхова, 2006; Ю.В. Седляр, 2012; А.И. Сторожик, 2016; В.В. Джевага, 2017).

Результати дослідження літератури свідчать про інтерес сучасних науковців щодо вдосконалення процесу фізичного виховання дітей із порушеннями слуху різних вікових категорій. Це пов'язано насамперед з невтішною статистикою, яка свідчить, що кожен десятий житель Землі є з інвалідністю. За даними ВООЗ, у світі нараховується 360 млн. людей з депривацією слуху, з яких 32 млн. – дітей. Міністерство освіти і науки України повідомляє, що 5,9 тис. школярів страждають порушеннями слуху, з них – 2,9 тис. глухих і 3 тис. слабобачуючих.

Особливості розвитку дітей з порушенням слуху давно привертають увагу сучасних фахівців, результати досліджень котрих доводять, що порушення слуху порушують весь хід розвитку дитини. За даними наукових досліджень глуха або слабобачуюча

дитина при вступі до школи має нижчий рівень у психічному і фізичному розвитку від типового розвитку дитини на 1-3 роки.

Головниц Л.А., Колупаєва А.А. [6,13] зазначають, що порушення слуху передусім позначається на психіці дитини, своєрідності її спілкування з людьми і з навколишнім предметним світом. Відсутність внутрішнього мовлення і словесного опосередкування обмежують обсяг зовнішньої інформації та завжди супроводжуються сповільненістю і зниженням сприймання, мислення, уваги, пам'яті, уяви й усієї пізнавальної діяльності в цілому.

Узагальнюючи погляди науковців (М.Б. Гуска, 2011; Н.В. Косачева, 2012; Н.В. Москаленко, 2014; Н.Є. Пангелова, В.Ю. Рубан, 2017), можна констатувати той факт, що молодший шкільний вік особливий у системі шкільного навчання як основний період набуття соціального досвіду, зокрема інтенсивного формування інтересів, потреб, посилення пізнавальних здібностей, фізичного розвитку. Дослідники (І.Б. Грибовська, 2001; Т.П. Бегидова, 2007; С. Демчук, 2013) підкреслюють, що для вирішення цих завдань слід передбачати вибір адекватних форм, принципів, методів та засобів фізичного виховання [3].

На даний час обґрунтовано, розроблено та апробовано низку технологій і методик, щодо корекції розвитку дітей з порушенням слуху. В.В. Джевагою [8] приділено увагу корекції порушень координаційних здібностей дітей молодшого шкільного віку з порушенням слуху в процесі фізичного виховання. Дана технологія складається з трьох етапів: початкового, корекційного, підтримувального – та включає 4 блоки («Теоретична підготовка», «Соціалізація», «Корекція порушень координаційних здібностей», «Контроль») і сім моделей уроків фізичної культури.

В свою чергу, Т.С. Голозубец [7] стверджує, що найбільш виражено нижчий рівень розвитку дітей молодшого шкільного віку з порушенням слуху від однолітків з типовим за показниками окружності грудної клітини (ОГК) і життєвої ємності легень (ЖЕЛ). Значне зменшення ОГК і зниження ЖЕЛ у глухих школярів відзначається вже в 7-8 річному віці.

Багатьма науковцями встановлено, що слабобачуючі діти 7-10 років мають нижчий рівень розвитку від однолітків з нормотиповим розвитком за окремими показниками фізичного розвитку, сформованості фізичних якостей і пізнавальних процесів. Так, М.В. Мороз і Т.А. Суворовою [18] визначено, що за показниками фізичних якостей, таких як, швидкості – глухі школярі відстають від своїх одноліток, які добре чують: дівчатка – на 8,47 %, хлопчики на 5,86 %. У показниках стрибучості ця розбіжність становить 5,47 % у дівчаток і 2,42 % – у хлопчиків. Показники спритності глухих школярів і школярів з нормотиповим слухом мають достовірну різницю, яка свідчить про те, що за рівнем координації глухі школярі значно відстають від школярів, які мають добрий слух: хлопчики – на 2,63 %, дівчатка – 1,7 %, таким чином, порушення слуху заважають швидкості виконання рухів. Дослідження С.М. Афанасьєва, А.К. Бурдаєва підтверджують дані науковців щодо відставання дітей з порушенням слуху у фізичному розвитку; ними приділено увагу і стану постави дітей молодшого і середнього шкільного віку та особливостям адаптивного фізичного виховання даного контингенту [2,4].

Загальновідомо що, заняття фізичною культурою та посильними видами спорту сприяють не тільки фізичному розвитку дітей та підлітків, корекції їх недоліків, але й позитивно впливають на формування морально-вольових

якостей – сміливості, впевненості у своїх силах. Серед найважливіших завдань соціальної реабілітації слабочуючих дітей є здобуття рівних прав на навчання, працю та подолання наслідків втрати слуху. Фізичне виховання для таких дітей повинно розглядатись як один з основних засобів покращення не тільки фізичного розвитку, але й рухових функцій, розвитку інтелекту та і соціальної адаптації [17, 20].

Фахівці вважають, що доцільно використання спортивних ігор у фізичному вихованні дітей з порушенням слуху. Так, використання бадмінтону для дітей із порушенням слуху, як нового виду рухової активності, який забезпечить варіативність засобів фізичного виховання дітей молодшого шкільного віку обгрунтовано в роботах І.Кріль [14]. Розроблено структуру та зміст варіативного модулю з бадмінтону, технологію його використання у фізичному вихованні в урочних формах.

Проблемі застосування рухливих ігор у процесі фізичного виховання молодших школярів із порушенням слуху, присвячені роботи А.А. Івахненко [9]. Зокрема, автор наголошує на необхідність розробки спеціальних ігор, адаптованих до потреб та здібностей дітей із порушенням слуху як особливого засобу фізичного виховання цієї категорії школярів саме в початковій ланці навчання, оскільки вони пізнають навколишній світ саме через гру.

Роботи щодо соціальної інтеграції школярів 14-17 років із порушенням слухом засобами фізичного виховання, зокрема, народних рухливих ігор, розроблено І.П. Випасняком [6]. Особливістю цієї програми є застосування українських народних рухливих ігор поряд із гімнастичними вправами, спрямованими на розвиток координації рухів, рівноваги, зміцнення м'язів тулуба й кінцівок. Під час організації занять зі школярами з порушеннями

слуху автор пропонує орієнтовно класифікувати ігри за ступенем психофізичного навантаження, розвитком фізичних якостей, які переважно проявляються в грі, і за формами організації, що також позитивно впливає на розвиток психічних якостей школярів, забезпечує оптимізацію рухової активності, фізичної працездатності. Адже саме це є важливою умовою успішної інтеграції школярів із порушенням слухом у сучасне соціальне середовище.

Корекції фізичного розвитку дітей середнього шкільного віку з порушенням слуху, які мають порушення постави, присвячені роботи О.С. Афанасьєвої [1]. Розроблено програму фізичної реабілітації, яка реалізується протягом трьох етапів. Особливістю цієї програми є застосування спеціальних коригувальних вправ у вихідних положеннях, які сприяють розвантаженню хребта з використанням фітболів і профілактора Євмінова, застосуванням вправ із парадоксальної дихальної гімнастики за методикою О.М. Стрельникової, а також симетричного масажу спини, грудної клітини, самомасажу стоп, фізіотерапії. Дослідженнями Бурдасва К.В. [4] встановлено що, серед дітей 7 років з порушенням слуху виявлено 37,5% з нормальною поставою. В той же час, в 10 років – вже тільки 23,5% мають нормальну поставу.

Певний інтерес викликають дослідження А.П. Киргизова [11]. Розроблено та впроваджено в освітній процес із фізичного виховання для дітей із порушенням слуху 11-13 років оздоровчо-корекційну програму, в основу якої покладено застосування баскетболу. Особливістю програми є застосування блочно-модульного варіанта занять із баскетболу в урочній і позаурочній формах занять підлітків із порушенням слуху. Програма має позитивний вплив на показники фізичного розвитку та фізичної підготовленості, зокрема координаційні

здібності та функціональні можливості організму дітей із порушенням слуху. Автором розроблено 102 варіанти уроків і робочу документацію щодо планування занять із цією категорією учнів.

Обгрунтовано та розроблено методику занять оздоровчою аеробікою для слабочуючих дітей 12-15 років з метою корекції рухових навичок та функціональних порушень в роботах Я.В. Калінчевої [10]. Зміст методики представлено сукупністю елементів оздоровчої аеробіки різного ступеня складності, силових вправ, стретчингу й дихальних вправ, а також у використанні методичних прийомів ускладнення рухових дій, аеробному характері виконання рухового навантаження, емоційності занять. Заняття рекомендовано проводити у груповій формі, під музикальний супровід, із включенням танцювальних рухів.

Роботи В.Г. Кучеренко [15], присвячені методиці корекційно-оздоровчої роботи з розвитку силових якостей глухих підлітків у процесі фізичного виховання, яка буде ефективною за умов комплексного застосування навчальних і специфічних корекційно-розвивальних завдань; навчання вимови на базі мовленнєвого спілкування, що супроводжує свідому й активну участь підлітків у виконанні фізичних вправ; систематичного та послідовного ускладнення корекційно-розвивальних й оздоровчих фізичних вправ; поєднання на заняттях індивідуальних, диференційованих завдань із колективними формами роботи.

Висновки й перспективи подальших досліджень. Результати аналізу літературних джерел засвідчують зацікавленість науковців із питань вдосконалення процесу фізичного виховання дітей молодшого шкільного віку з порушенням слуху, проте:

1. Попри певні результати в галузі розробки технологій та методик фізичного виховання дітей

з порушенням слуху, це питання залишається не до кінця вирішеним.

2. Для дітей з порушенням слуху молодшого шкільного віку є характерним недостатній рівень фізичного розвитку, фізичної підготовленості, поряд з недоліками у формуванні координаційних здібностей, рухових навичок і

умінь дитини, здоров'я та соціальної адаптації.

3. Розроблено технології та методики, які стосуються корекції порушень координаційних здібностей, рівноваги, зміцнення м'язів тулуба й кінцівок, розвитку рухових функцій та інтелекту дітей з порушенням слуху.

4. Однак, в наукових дослід-

женнях вчених залишається поза увагою процес удосконалення адаптивного фізичного виховання дітей середнього шкільного віку з порушення слуху. Серед перспектив корекції їхнього фізичного розвитку можуть бути задіяні рухливі і спортивні ігри, у тому числі нетрадиційні спортивні ігри.

Література

1. Афанасьева О.С. Фізична реабілітація слабко-чуючих дітей середнього шкільного віку з порушеннями постави : автореф. дис. ... канд. наук з фіз. вих. і спорту : спец. 24.00.03. НУФВСУ. Київ. 2014. 20 с.
2. Афанасьев С.М. Профілактика первинної інвалідності внаслідок захворювань і травм опорно-рухового апарату засобами фізичної реабілітації: монографія. Дніпро: Журфонд, 2017. 259 с.
3. Афанасьев С.М., Бурдаев К.В. Особливості кінематики ходьби дітей 7-10 років з вадами слуху. Спортивний вісник Придніпров'я. 2018. № 2. С. 4-8.
4. Бурдаев К., Афанасьев С. Формування статодинамічної постави дітей молодшого шкільного віку з вадами слуху в процесі адаптивного фізичного виховання. Спортивний вісник Придніпров'я. 2019. № 4. С.197-208
5. Випасняк І.П. Соціальна інтеграція глухих дітей на основі рухової активності : автореф. дис. ... канд. наук з фіз. вих. і спорту : спец. 24.00.02. Львів. 2007. 19 с.
6. Головчиц Л.А. Дошкільна сурдопедагогіка: виховання та навчання дошкільнят з порушенням слуху. К.: Київ, 2016. 304 с.
7. Голозубець Т.С. Методика адаптивного фізичного виховання глухих дітей молодшого шкільного віку з використанням креативних засобів фізичної культури: автореф. дис. на здобуття вченої ступеня к. пед. наук: 13.00.04 Харків, 2015. 18 с.
8. Джевага В.В. Корекція порушень координаційних здібностей дітей молодшого шкільного віку з вадами слуху в процесі фізичного виховання : автореф. дис. ... канд. наук з фізичного виховання і спорту : спец. 24.00.02. НУФВСУ. Київ, 2017. 20 с.
9. Івахненко А.А. Корекція та розвиток психомоторної функції глухих дітей молодшого шкільного віку засобами рухливих ігор : монографія. Запоріжжя : ЗНТУ, 2018. 214 с.
10. Калінчева Я. В. Корекція рухових і функціональних порушень дітей, що слабо чують, 12-15

References

1. Afanasyeva O.S. Physical rehabilitation of hearing-impaired children of secondary school age with posture disorders: author's ref. dis. ... Cand. Sciences in Phys. out and sports: special. 24.00.03. НУФВСУ. Kyiv. 2014. 20 p.
2. Afanasiev S.M. Prevention of primary disability due to diseases and injuries of the musculoskeletal system by means of physical rehabilitation: monograph. Dnipro: Zhurfond, 2017. 259 p. (In Ukraine).
3. Afanasiev S.M., Burdaev K.V. Peculiarities of walking kinematics of children aged 7-10 with hearing impairment. Sports Bulletin of the Dnieper Region. 2018. No. 2. P. 4-8.
4. Burdajev K., Afanasjjev S. Formuvannja statodynamichnoji postavy ditej molodshogho shkiljnogho viku z vadamy slukhu v procesi adaptivnogho fizychnogho vykhovannja. Sportyvnyj visnyk Prydniprov'ja. 2019. # 4. S.197- 208. (In Ukrainian).
5. Vipasnyak I.P. Social integration of deaf children on the basis of motor activity: author's ref. dis. ... Cand. Sciences in Phys. out and sports: special. 24.00.02. Lviv. 2007. 19 p.
6. Golovchits L.A. Preschool deaf pedagogy: education and training of preschool children with hearing impairment. K. : Kyiv, 2016. 304 p.
7. Golozubets T.S Methods of adaptive physical education of deaf children of primary school age with the use of creative means of physical culture: author's ref. dis. for the degree of Candidate of Pedagogical Sciences. Sciences: 13.00.04 Kharkiv, 2015. 18p.
8. Dzhevaga V.V. Correction of disorders of coordination abilities of children of primary school age with hearing impairments in the process of physical education: author's ref. dis. ... Cand. Sciences in Physical Education and Sports: special. 24.00.02. НУФВСУ. Kyiv, 2017. 20 p.
9. Ivakhnenko A.A. Correction and development of psychomotor function of deaf children of primary school age by means of moving games: monograph. Zaporozhye: ZNTU, 2018. 214 p.
10. Kalincheva J.V. Correction of motor and functional disorders of hearing-impaired children, 12-15 years

- років у процесі занять оздоровчою аеробікою : автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Київ, 2019. 24 с.
11. Киргизов А.П. Розробка та реалізація оздоровчо-корекційного процесу з фізичного виховання у глухих дітей: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Харків; 2020. 23 с.
 12. Когут І.О. Соціально-гуманістичні засади розвитку адаптивної фізичної культури в Україні (на матеріалі адаптивного спорту) : автореф. дис. ... д-ра з фіз. вих. і спорту : спец. 24.00.02. Київ, 2016. 44 с.
 12. Колупасва А.А. Педагогічні основи інтегрування школярів з особливостями психофізичного розвитку у загальноосвітні навчальні заклади: монографія. К.: Пед. думка, 2017. 458 с.
 14. Кріль І. Використання засобів бадмінтону у системі фізичного виховання дітей молодшого шкільного віку з вадами слуху: перспективи досліджень. Вісник Прикарпатського університету. Серія : Фізична культура. Івано-Франківськ, 2013. Вип. 18. С. 274-277.
 15. Кучеренко Г. В. Розвиток силових якостей глухих підлітків у процесі фізичного виховання : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.03. Одеса, 2018. 19 с.
 16. Ляхова І.М. Корекційно-педагогічні основи фізичного виховання дітей зі зниженим слухом (теоретико-методичний аспект) : [монографія] / Інна Миколаївна Ляхова ; Гуманітарний ун-т «Запорізький ін-т держ. та муніципального управління». Запоріжжя : ГУ «ЗІДМУ», 2015. 506 с.
 17. Маслова О. Обґрунтування необхідності розробки інноваційних технологій для оптимізації процесу фізичного виховання дітей з вадами слуху. Теорія і методика фізичного виховання і спорту. №3/2017. С. 78-85.
 18. Мороз М. Суворова Т. Особливості розвитку координаційних якостей дітей з порушеннями слухання. Матеріали XI Міжнар. наук. Конгресу «Сучасний олімпійський спорт та спорт для всіх». К. 2017. С. 287-290.
 19. Сватєв А. Корекція рухової сфери у глухих дітей. Х. 2017. № 3. С. 36-38
 20. Слабкий Г.О., Шафранський В.В., Дудіна О.О. Інвалідність дітей як проблема громадського здоров'я: профілактика та забезпечення ефективної реабілітації. Вісник соціальної гігієни та організації охорони здоров'я України. 2016. № 3 (69) . С.4-9.
 - in the process of health aerobics: author's ref. dis. ... Cand. ped. Science: 13.00.04. Kyiv, 2019. 24 p.
 11. Kirgizov A.P. Development and implementation of health and correction process for physical education in deaf children: author. dis. ... Cand. ped. Science: 13.00.04. Kharkiv; 2020. 23 p.
 12. Kohut I.O. Socio-humanistic principles of development of adaptive physical culture in Ukraine (on the material of adaptive sports): author's ref. dis. ... Dr. of Phys. out and sports: special. 24.00.02. Kyiv, 2016. 44 p.
 13. Kolupaeva A.A. Pedagogical bases of integration of schoolboys with features of psychophysical development in general educational institutions: monograph. K. : Ped. opinion, 2017. 458 p.
 14. Krill I. The use of badminton in the system of physical education of primary school children with hearing impairments: research prospects. Bulletin of the Precarpathian University. Series: Physical culture. Ivano-Frankivsk, 2013. Issue. 18. S. 274–277.
 15. Kucherenko G.V. Development of strength qualities of deaf adolescents in the process of physical education: author. dis. ... Cand. ped. Science: special. 13.00.03. Odesa, 2018. 19 p.
 16. Lyakhova I.M. Correctional and pedagogical bases of physical education of children with reduced hearing (theoretical and methodological aspect): [monograph] / Inna Mykolayivna Lyakhova; Humanities University "Zaporizhzhya Institute of State. and municipal administration ". Zaporozhye: GU "ZID-MU", 2015. 506 p.
 17. Maslova O. Substantiation of the need to develop innovative technologies to optimize the process of physical education of children with hearing impairments. Theory and methods of physical education and sports. №3 / 2017. Pp. 78–85.
 18. Moroz M. Suvorova T. Features of the development of coordination qualities of children with hearing impairments. Materials XI International. Science. Congress "Modern Olympic Sports and Sports for All". K. 2017. S. 287 - 290.
 19. Svatyev A. Correction of the motor sphere in deaf children. H. 2017. № 3. S. 36–38
 20. Slabky G.O, Shafransky V.V, Dudina O.O. Disability of children as a public health problem: prevention and effective rehabilitation. Bulletin of social hygiene and health care organization of Ukraine. 2016. № 3 (69). P.4-9.

Толошна Світлана

Комунальний заклад вищої освіти «Дніпровська академія неперервної освіти» ДОР
м. Дніпро, вул. Володимира Антоновича, 70, 49000, Україна
e-mail: toloshnasv2016@gmail.com, тел. +38(096)6710453